

*M.-E. Θεοδωρίδου
Z. Σωτηρίου*

Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Σερρών- Βιβλιοθήκη
mtheod@teiser.gr

*M.-E. Theodoridou
Z.Sotiriou*

TECHNOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTION of Serres- Library
mtheod@teiser.gr

*Βιβλιοθήκες και αρχιτέκτονες: Ουτοπίες, προκλήσεις, εμπειρίες
Libraries and architects: outopic projects and new challenges.
A retrospective view and current trends*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πολλοί μελετητές έχουν επισημάνει την σταθερή αντανάκλαση στην αρχιτεκτονική των βιβλιοθηκών των εκάστοτε μεταβολών στην τεχνολογία και την κοινωνία. Σκοπός μας σ' αυτήν την εργασία είναι να αναδείξουμε την βαθιά γνώση και ειδική σχέση των δημιουργών-αρχιτεκτόνων με τα αντίστοιχα ιδεολογικά ρεύματα που προώθησαν αλλαγές στον κόσμο της γνώσης.

Ποιες ήταν οι ιδέες που κυκλοφορούσαν, όταν αυτοί σχεδίαζαν τις πρωτοποριακές βιβλιοθήκες του παρελθόντος και ποιες επιρροές δέχονται σήμερα οι δημιουργοί των αντίστοιχων χώρων; Πως η προσωπικότητα των συγκεκριμένων αρχιτεκτόνων συνδιαλέγεται με τις απαιτήσεις των έργων και πως παράγονται τα πρωτότυπα αρχιτεκτονήματα που στην συνέχεια διαχέονται αναπαραγόμενα σε διαφορετικές κλίμακες και μορφολογικές εκφάνσεις;

Μια σύντομη ιστορική επισκόπηση βασιζόμενη σε βιβλιογραφική έρευνα μας βοήθησε να επιλέξουμε τρία κτίρια-σταθμούς στην αρχιτεκτονική εξέλιξη των βιβλιοθηκών. Από την αρχιτεκτονική ουτοπία του E.Boullée, μεταβαίνουμε στην προκλητική για την εποχή της μεταλλική κατασκευή της βιβλιοθήκης St Genevieve στο Παρίσι, έργο του αρχιτέκτονα H.Labrouste (19ος αι.) και τελικά στο πολυσυζητημένο κτίριο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Γαλλίας, έργο του αρχιτέκτονα D.Perrault (τέλος 20ου αι.). Κοινός παρονομαστής όλων η μνημειακή κλίμακα των κτιρίων, χαρακτηριστικό που φαίνεται να διατηρείται και στις περισσότερες σύγχρονες σχεδιαστικές προσεγγίσεις.

1. Εισαγωγή

Αποτελεί πραγματικά οξύμωρο σχήμα την εποχή της κυριαρχίας του internet, όταν διάφοροι σύγχρονοι μελλοντολόγοι και «προφήτες» αναγγέλλουν τον θάνατο του βιβλίου την ίδια στιγμή ν' αυξάνεται με ρυθμούς χωρίς προηγούμενο η παραγωγή των βιβλίων και κάθε είδους έντυπου υλικού. Και ενώ η εξ αποστάσεως ηλεκτρονική εκπαίδευση κερδίζει έδαφος, **ταυτόχρονα** νέες μεγάλες βιβλιοθήκες ανοίγουν διαρκώς τις πόρτες τους. Ονομάστηκαν συμβολικά «**Νέες Αλεξάνδρειες**» προς τιμή της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας που ξανά κτίστηκε σήμερα και είναι: Η Νέα Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας στο Τοίβιας (1996), η Εθνική Βιβλιοθήκη της Αλγερίας, η Βασιλική και Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη της Κοπεγχάγης, η Δημοτική Βιβλιοθήκη της Χάγης, η Εθνική Βιβλιοθήκη της Καταλωνίας, του Ελεύθερου Πανεπιστημίου των Βρυξελλών, του Ρέικιαβικ, του Ζάγκρεμπ, της Μαδρίτης, κ.ά. [2] Στον Ελληνικό χώρο, η Πανεπιστημιακή του Α.Π.Θ, η Δημοτική της Βέροιας, η Πανεπιστημιακή της Κρήτης, η βιβλιοθήκη του ΕΜΠ, του Πανεπιστημίου της Πάτρας και πολλές άλλες. Για τον θάνατο η όχι του εντύπου-βιβλίου μίλησαν πολλοί άλλοι αρμοδιώτεροι από εμάς. Για τον θάνατο όμως των κτιρίων-βιβλιοθηκών, είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον ότι κάποιοι «προφήτευσαν» ήδη, και διαψεύστηκαν, όπως θα δούμε.

2. Σύντομη ιστορική αναδρομή

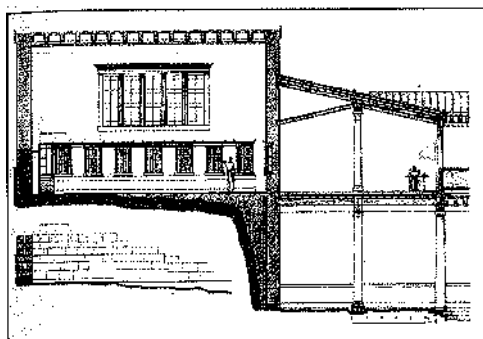
Η επιθυμία των ανθρώπων να συγκεντρώσουν σ' ένα βιβλίο ή **σ' ένα οικοδόμημα**, αν είναι δυνατόν όλη τη γνώση, υπήρξε πάντα ένα «**ουτοπικό**» πάθος. Μια σύντομη ιστορική αναδρομή στα κτίρια βιβλιοθηκών επιβεβαιώνει αυτό τον ισχυρισμό.

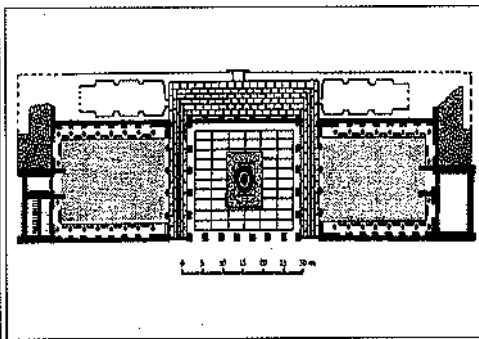
Εικόνα 1

Από την Ελληνιστική περίοδο χαρακτηριστική είναι η **Βιβλιοθήκη της Περγάμου**, μια μνημειώδης αίθουσα όπου δέσποζε το άγαλμα κάποιας θεότητας, *κυρίως της Αθηνάς, τοποθετημένο σε βάθρο στον άξονα απέναντι από την κεντρική είσοδο*. Παρενθετικά σημειώνω ότι τμήματα ενός τέτοιου υπερφυσικού αγάλματος από **ακρόλιθο**, (εικ.1) δηλαδή από μάρμαρο και ξύλο βρέθηκαν και στην Θεσσαλονίκη σε χώρο που θεωρήθηκε ως η Βιβλιοθήκη της πόλης [1]. Η βιβλιοθήκη της Περγάμου ήταν εξοπλισμένη με εξέδρα κατασκευασμένη παράλληλα με τους πλευρικούς τοίχους, η οποία κατέληγε σε ένα τοίχο που αποτελούσε τη βάση των βιβλιοστασιών. Τα βιβλιοστάσια αυτά, κλειστά ερμάρια που έφθαναν σε ύψος τα δύο μέτρα περίπου, άφηναν ελεύθερο τον υπόλοιπο χώρο ως τη στέγη, για μια σειρά από παράθυρα που φώτιζαν την αίθουσα. Ο φωτισμός, που επιτυγχάνονταν από μεγάλα πλευρικά παράθυρα, προϋπόθετε την κατασκευή ενός στεγά-

στρου ή **ανοιχτής στοάς** που θα προστάτευε τα βιβλία από τη βροχή και τον γεμάτο σκόνη αέρα. (εικ.2)

Εικόνα 2

Εικόνα 3

Στην Ρώμη τώρα, οι καινοτομίες που εισήγαγαν οι **Ρωμαίοι** στην αρχιτεκτονική των δημόσιων βιβλιοθηκών συνοψίζονται κυρίως στην οικοδόμηση, συχνά, ενός δίδυμου, *χάρη της διπλοβιβλιοθήκης, [3]* μεγαλοπρεπούς κατά κανόνα κτίσματος, όπου φυλασσόταν το κύριο σώμα των βιβλίων και στη *σταδιακή αποσύνδεση* της οργανικής σχέσης που είχε η βιβλιοθήκη με περιστύλια, στοές και ναούς (εικ.3). Τα στοιχεία που έχουμε από τις κοσμικές βιβλιοθήκες στον βυζαντινό κόσμο, είναι συγκριτικά ελάχιστα και οι πληροφορίες που διαθέτουμε για την αρχιτεκτονική τους, την εσωτερική τους διαρρύθμιση και τον εξοπλισμό τους είναι ουσιαστικά ανύπαρκτες. Η ανάπτυξη πανεπιστημίων κατά τον 13ο αι. μ.χ. συνέβαλλε στον πολλαπλασιασμό των **πανεπιστημιακών ή κολεγιακών βιβλιοθηκών** στον Ευρωπαϊκό χώρο, από τις οποίες αρχέτυπο μπορούν να θεωρηθούν οι Βιβλιοθήκες της Οξφόρδης και της Σορβόνης.

Κατά την **Αναγέννηση** τώρα, η εξέλιξη της αρχιτεκτονικής των δημόσιων και ηγεμονικών βιβλιοθηκών δεν *ακολούθησε τα βήματα της τυπογραφίας* και η τεράστια παραγωγή, διακίνηση και συλλογή βιβλίων δεν επηρέασε τον σχεδιασμό τους, τουλάχιστον ως τα τέλη του 16ου αιώνα. Ακόμη και μετά το 1500 μ.Χ, όταν το έντυπο βιβλίο είχε κατακλύσει την Ευρώπη, οι μνημειώδεις βιβλιοθήκες με τις *επιβλητικές αίθουσες*, οι οποίες λειτουργούσαν και ως αναγνωστήρια κτίστηκαν *για να υμνήσουν το χειρόγραφο μάλλον, παρά για να σηματοδοτήσουν τη νέα εποχή στη διάδοση της γνώσης που εγκαίνιασε η τυπογραφία*. Οι καινοτομίες *περιορίζονται στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό της κυρίας αίθουσας*, (εικ.4) τις οποίες οι μεγάλοι καλλιτέχνες της εποχής σχεδίασαν με εντελώς προσωπικά κριτήρια, αναφέρουμε για παράδειγμα τη Λαυρεντιανή της Φλωρεντίας (1523μ.Χ) του **Μιχαήλ Άγγέλου** και την Μαρκιανή της Βενετίας (1535μ.Χ) του αρχιτέκτονα **Ιάκωβου Σανσοβίνο** [3].

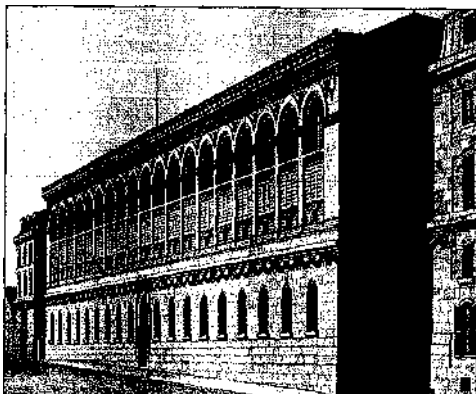

Εικόνα 4

Η πραγματική όμως *ακμή* των βιβλιοθηκών συμπίπτει με την εποχή του ευρωπαϊκού διαφωτισμού και του εγκυκλοπαιδισμού, ενώ η γνωστή *ουτοπική* μελέτη του αρχιτέκτονα Etienne Louis Boullée για τη **Νέα Βασιλική Βιβλιοθήκη των Παρισίων (1784)** όχι μόνο θ' αποτελέσει **σχεδιαστική** αναφορά για οποιαδήποτε μελλοντική επεξεργασία, **αλλά και σύμβολο μιας νέας εποχής, όπου η βιβλιοθήκη θεωρείται θεμελιώδες εργαλείο για την πρόοδο της κοινωνίας.**

3. Η Βιβλιοθήκη St. Genevieve

Θα σταθούμε όμως σε μια ξεχωριστή περίπτωση, τη βιβλιοθήκη *St Genevieve* στο Παρίσι, έργο του αρχιτέκτονα H. Labrouste, που σχεδιάστηκε το 1838-39 και κτίστηκε το 1843-50 (εικ. 5).

Εικόνα 5

Το μεγάλο δώροφο κτίσμα αποτέλεσε πρόκληση για τις κατασκευαστικές μεθόδους της εποχής, γιατί χρησιμοποίησε μαζικά παραχθείσες σιδερένιες δοκούς [5] μ' ένα εμφανή και χαρακτηριστικό τρόπο (εικ.6). Ο κάτω όροφος του καταλαμβάνεται από βιβλιοστάσια στα αριστερά, αποθήκευση σπανίων βιβλίων και γραφεία στα δεξιά και έναν κεντρικό προθάλαμο με σκάλα που οδηγεί στο αναγνωστήριο που καταλαμβάνει ολόκληρο το επάνω όροφο, (εικ.7) Η σιδηρά κατασκευή αυτού του αναγνωστηρίου, ένας

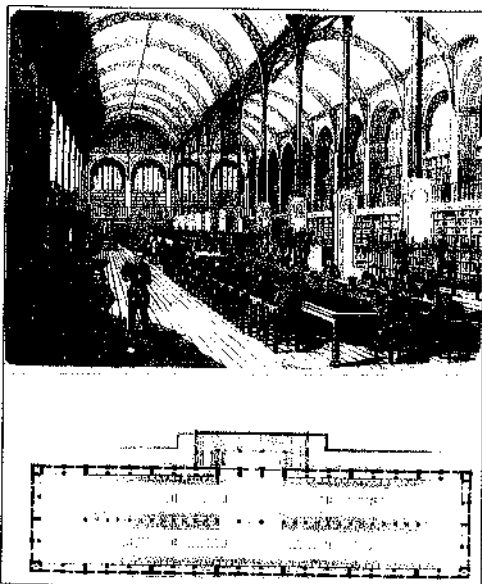
σύνολο από λεπτούς χυτοσιδήρους ιωνικούς κίονες [5] που κρατούν γύψινους δικτυωτούς θόλους ενισχυμένους με σιδερένιο πλέγμα ήταν πάντα αξιοθαύμαστο παράδειγμα για τους αρχιτέκτονες (εικ.8).

Όμως το κτίριο αυτό ήταν πρωτοποριακό πέρα και πάνω από περιγραφές τεχνολογικού ή μορφολογικού περιεχομένου. Ήταν πρωτοποριακό, γιατί όπως θα περιγραφεί στην συνέχεια εξέφρασε συνολικά μια άλλη αντίληψη για την αρχιτεκτονική και για το βιβλίο.

Εικόνα 6

Αρχιτέκτονας της βιβλιοθήκης, ήταν ο Pierre-Francois-Henri Labrouste (1801 - 1875) Γεννήθηκε στο Παρίσι και φοίτησε στο περίφημο κολέγιο Saint Barbe. Το 1819 εισήλθε στην Ecole des Beaux Arts και κερδίζοντας το Grand Prix το 1824 μετέβη στην Ρώμη. Εκεί συνδέθηκε με άλλους σημαντικούς αρχιτέκτονες της γενιάς του, όπως Leon Vaudoyer και στέλνοντας συχνά στο Παρίσι τα απλά, δυνατά και «μοντέρνα» θα λέγαμε σήμερα σχέδια του άρχισε να αποκτά θαυμαστές, διαμορφώνοντας έτσι ένα ρομαντικό και ταυτόχρονα ρασιοναλιστικό κίνημα στην αρχιτεκτονική. Λίγο μετά την επιστροφή του στο Παρίσι στις αρχές του 1830, και με την συγκυρία της πώσης των Βουρβόνων αρχίζει μια περίοδος καλλιτεχνικής και πολιτιστικής ευφορίας, κατά την διάρκεια της οποίας ο Labrouste συστήνει δικό του atelier, και αναπτύσσει περαιτέρω τις θεωρίες του .

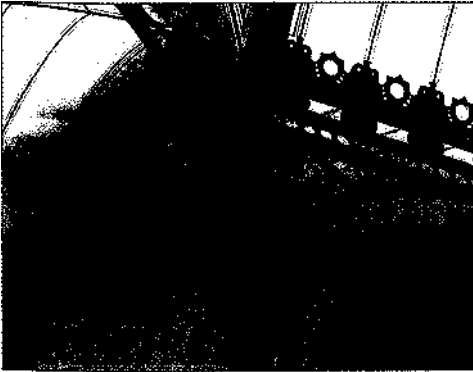

Εικόνα 7

Την ίδια ακριβώς εποχή ο Victor Hugo έγραφε το περίφημο έργο του την «Παναγία των Παρισίων» και ανέπτυξε τις θεωρίες του για την Γαλλική μεσαιωνική αρχιτεκτονική. Όπως έγραψε ο ίδιος, το να εμφυσήσει στις καρδιές των Γάλλων την αγάπη για την εθνική τους αρχιτεκτονική δεν ήταν απλά ένας από τους κύριους στόχους του μυθιστορηματόστου, αλλά και ένας από τους κύριους στόχους της ζωής του.

Το Δεκέμβριο του 1832, στην 8η επανέκδοση του βιβλίου του, «η Παναγία των Παρισίων» ο Hugo περιέλαβε ένα νέο κεφάλαιο με τον τίτλο **Ceci tuera cela**, που σημαίνει: **Αυτό θα σκοτώσει εκείνο**. Η λέξη ceci-«ΑΥΤΟ» αφορά το τυπωμένο **βιβλίο-**

έντυπο και η λέξη cel a- «εκείνο» αφορά το θύμα, δηλαδή την **αρχιτεκτονική**. [4]

Εικόνα 8

Ξεφεύγουν από τα όρια αυτής της παρουσίας οι λόγοι και οι ερμηνείες της παράλειψης αυτού του κεφαλαίου από τις προηγούμενες εκδόσεις του έργου, ίσως για παράδειγμα επειδή το θεωρητικό του περιεχόμενο θα επιβάρυνε την απρόσκοπτη εξέλιξη της πλοκής του.

Πράγματι, στο κεφάλαιο αυτό ο Hugo επισημαίνει την έκπτωση των εκφραστικών μέσων στην αρχιτεκτονική της εποχής του σε σχέση με το παρελθόν και αναρωτιόταν για

την ικανότητα πλέον των κτιρίων (ως κελύφη νοημάτων) στο να εμπεριέχουν κάποιο σημαντικό κοινωνικό περιεχόμενο. Πίστευε τέλος ότι αν η Γαλλία δεν προστάτευε την μεσαιωνική της αρχιτεκτονική δεν θα μπορούσε να έχει στο μέλλον καμμία αρχιτεκτονική αξία διατήρησης.

Το γιατί ο V.Hugo θεωρούσε την μεσαιωνική-γοτθική αρχιτεκτονική ως την τελευταία αξία λόγου, θα μπορούσε να είναι μια ενδιαφέρουσα ερώτηση. Σταματούσε εκεί, γιατί για τον Hugo η ανακάλυψη της τυπογραφίας έφερε τον θάνατο της αρχιτεκτονικής.

Ο Hugo πρώτος μίλησε για τα *πέτρινα και τα χάρτινα βιβλία*. Πριν από τον 15ο αιώνα, έλεγε, τα βιβλία που εξέφραζαν την ανθρώπινη σκέψη ήταν φτιαγμένα από πέτρα και καλούνταν «κτίρια». Οι πιο σπουδαίες σκέψεις χαράσσονταν στην πέτρα με την κυριολεκτική και την μεταφορική έννοια του όρου. Κατά τον Hugo και σε αντίθεση με άλλους διανοούμενους της εποχής του, που υποστήριζαν ότι η αρχιτεκτονική είναι το αποτέλεσμα της πρωταρχικής ανάγκης του ανθρώπου να φτιάξει ένα κατάλυμα για τον εαυτό του, για τον Hugo, η αρχιτεκτονική ήταν **ένα είδος γραφής** και ξεκίνησε όπως όλα τα άλλα είδη γραφής. Γι'αυτόν μια κολώνα δεν ήταν ένα δένδρο αλλά ένα **γράμμα**, μια αψίδα δεν ήταν δυό λυγισμένα και ενωμένα δένδρα αλλά **μια συλλαβή** και μια πυραμίδα δεν ήταν το περίγραμμα ενός βουνού αλλά μια **«λέξη»**. Κάθε αρχιτεκτονική φόρμα είχε ένα δικό της συντακτικό και όταν συνδέονταν μεταξύ τους δημιουργούσαν σύνθετα νοήματα, *όπως ακριβώς ένα κείμενο*.

Με τον τρόπο αυτό ο Hugo άνοιξε μια εντελώς καινούρια συζήτηση για την ερμηνεία της αρχιτεκτονικής, μέσω μιας γλωσσολογικής-συμβολικής προσέγγισης, πράγμα που έκαναν αργότερα και άλλοι κριτικοί της τέχνης όπως ο John Ruskin, με μεγαλύτερη μεθοδικότητα και επιμονή.

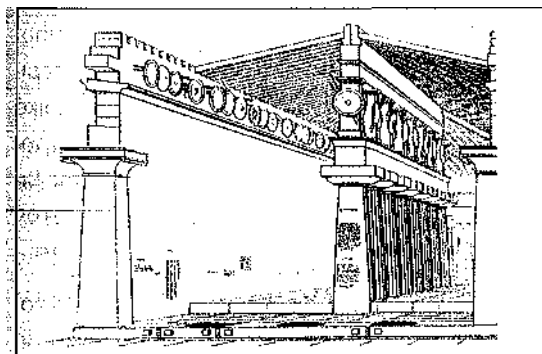
Κατά τον Hugo, για παράδειγμα, ο Ναός του Σολομώντα έδωσε μορφή και υπόσταση στην ίδια την θρησκεία των Εβραίων. Ο Ναός του Σολομώντα δεν ήταν απλά το κέλυφος που κάλυπτε το Ιερό βιβλίο, ήταν το ίδιο το Ιερό βιβλίο. Και μεν οι δέκα εντολές (ως λέξεις) εμπεριέχονταν στο κτίριο, η εικόνα τους όμως, χαραγμένη στους τοίχους, αντικατοπτρίζονταν στο κέλυφος του Ναού και αυτό ήταν ιδιαίτερα διδακτικό.

Αυτά συνέβαιναν μέχρι την ανακάλυψη της τυπογραφίας, οπότε **το τυπωμένο βιβλίο αντικατέστησε το κτισμένο βιβλίο και η αρχιτεκτονική έχασε την ηγεμονία της**. Έχασε την μάχη, γιατί τα βιβλία ήταν απλούστερα και ευκολότερα στο να παραχθούν από τα κτίρια και να φτάσουν σε περισσότερους ανθρώπους με λιγότερες συγκριτικά προσπάθειες και έξοδα. Κατά την διάρκεια των τριών αιώνων (15ος-18ος) που η αρχιτεκτονική έφθινε, ταυτόχρονα το τυπωμένο βιβλίο άνοιξε.

Και στο τέλος του 18ου αιώνα, κατά τον Hugo, το βιβλίο είχε καταστρέψει όχι μόνο την αρχιτεκτονική αλλά και όλο τον παλιό τρόπο σκέψης και αντίληψης των πραγμάτων. Το 1830, θα μπορούσε κανείς να περιγράψει όλο το ανθρώπινο γένος σαν να ήταν σκαρφαλωμένο σε μια γιγαντιαία νοερή σκαλωσιά σ' αυτό το νέο κατασκεύασμα, την καινούρια Βαβέλ, τη φτιαγμένη από χαρτί και μελάνι.

Τα γνώριζε όλα αυτά ο αρχιτέκτονας Labrouste; Σίγουρα, ναι. Μάλιστα στην χειρόγραφη βιογραφία του που δημοσίευσε ο γιος του Leon, το 1875 σημειώνεται ότι ο Hugo είχε καλέσει τον Labrouste να διαβάσει τα χειρόγραφα της Παναγίας των Παρισίων, να λειτουργήσει δηλαδή σαν ένας είδος *κριτικού αναγνώστη* για τα αρχιτεκτονικά θέματα που περιγράφονται εκεί, και κυρίως στο **Ceci tuera Cela**. [4]

Ο ίδιος ο Labrouste όμως, δεν ήταν τόσο πεσιμιστής για το μέλλον της αρχιτεκτονικής όσο ο ίδιος ο Hugo. Η έλλειψη δυνατότητας της αρχιτεκτονικής στις αρχές του 19ου αιώνα να δημιουργήσει ένα αυτόνομο αρχιτεκτονικό στυλ θεωρούνταν για αυτόν και **συμπωματική και αναστρέψιμη**.

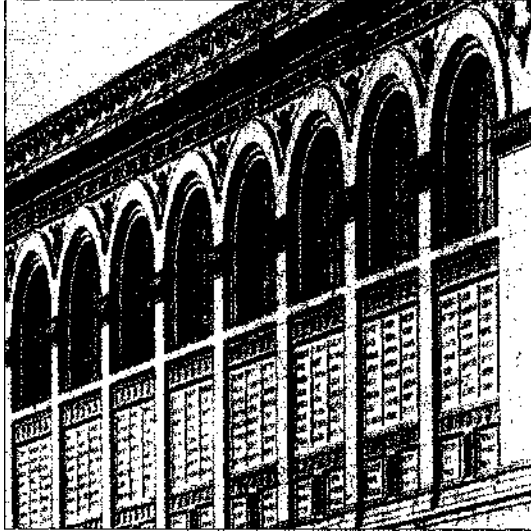

Εικόνα 9

Έτσι, έξι χρόνια μετά το Ceci tuera cela, το 1838, ο Labrouste σχεδιάζει την βιβλιοθήκη Saint Genevieve σαν μια άμεση, συμβολική απάντηση από την πλευρά των αρχιτεκτόνων στα θέματα που έθεσε ο Hugo.

Ο Labrouste, μελετώντας ήδη την αναστήλωση του Τέμπλου της Ήρας στο Paestrum, (εικ. 9) είχε παρατηρήσει την βαθμιαία αντικατάσταση της γλυ-

πτικπς φόρμας από γραμμένες λέξεις, θεωρώντας ότι έτσι εκφράζεται και η μετάβαση από ένα θρησκευτικό έργο σ' ένα έργο κοσμικού χαρακτήρα.

Εικόνα 10

Ο ίδιος ο Labrouste εξομοίωσε την πρόσοψη του κτιρίου του με έναν μνημειακό κατάλογο, (εικ. 10).

Εικόνα 17

Αυτό έκανε και στην βιβλιοθήκη Saint Genevieve. Με μια εντελώς συμβολική χειρονομία, εμφάνισε εγχάρακτα στην πρόσοψη του κτιρίου, τα ονόματα όλων των συγγραφέων (810 τον αριθμό) που τα βιβλία τους βρίσκονταν μέσα στην βιβλιοθήκη. Οι αναγραφές ξεκινάν με τον Μωϋσή και καταλήγουν σ' ένα Ελβετό χημικό τον Berzelius, που πέθανε το 1848 ημερομηνία κατά την οποία χαράχτηκαν τα ονόματα στο περίβλημα του κτιρίου.

Τα γράμματα ήταν αρχικά κόκκινα και έκαναν τον τοίχο να φαίνεται σαν ένα τυπωμένο χαρτί, ένα είδος quick

reference directory. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον ότι τα ονόματα των συγγραφέων που οι δουλειές τους ήταν βιβλιοθήκη τοποθετήθηκαν σε εκείνο το σημείο της πρόσοψης, πίσω ακριβώς **από το οποίο** βρισκόταν τα βιβλιοστάσια με τα έργα τους με την εξωτερική freeze πάνω από τους λεπτούς λωτόμορφους κίονες να υποδηλώνει το σημείο όπου στο εσωτερικό σταματούν τα ράφια. Το εξωτερικό κέλυφος συνολικά μπορεί να παρομοιαστεί με την βιβλιοδεσία ενός βιβλίου, παραπέμπει απόλυτα στον Ουγκώ για τον Ναό του Σολομώντα.

Οι διακοσμητικές παρεμβάσεις στο εσωτερικό του κτιρίου ήταν οργανωμένες κατά ενότητες και η κάθε μια χρησιμοποιεί άλλο εκφραστικό μέσο. Για παράδειγμα στην είσοδο έχουμε την χρήση γλυπτών, όπως το μπούστο του Ulrich Gering, (εικ. 11) του ανθρώπου

που έφερε την τυπογραφία στο Παρίσι, ενώ πάνω από το κλιμακοστάσιο έχουμε σε ζωγραφική απεικόνιση ένα αντίγραφο της **Σχολής των Αθηνών** του Ραφαήλ. (εικ. 12).

Εικόνα 12

βιβλιοθήκη Saint Genevieve)

Εικόνα 13

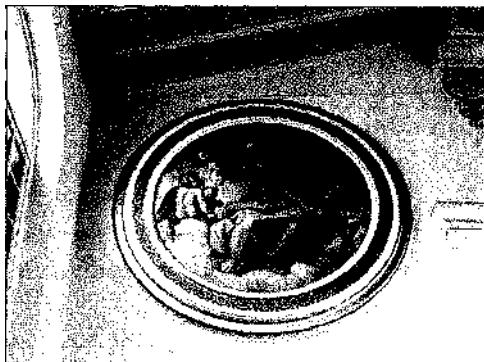
κρέμονταν στους τοίχους με τις φιγούρες της **Theology, Jurisprudence, Philosophy and Poetry** δίνοντας μια καθαρή εικόνα πως ήταν οργανωμένος ο κατάλογος της βιβλιοθήκης εκείνη την εποχή (εικ. 14). Για να τονίσει ο Labrouste ακόμη περισσότερο την *σχέση εικόνας και κειμένου* τοποθέτησε στις τυφλές αψίδες του κτιρίου το ακριβές γραπτό κείμενο που αντιστοιχεί στις φιγούρες των μενταγιόν (εικ. 15). Με τον τρόπο αυτό, ο προπαρασκευαστικός χώρος του κλιμακοστασίου μεταβάλλεται έντεχνα σε ένα εικονογραφικό-εικαστικό κατάλογο, προετοιμάζοντας τον επισκέπτη για τον *κύριο κατάλογο* σε τυ-

Σημαντική εικαστική παρέμβαση με ένα τρίτο υλικό, είναι μια tapisserie στον χώρο του αναγνωστηρίου, που απεικονίζει μια στοχαστική γυναικεία φιγούρα την «Μελέτης» να κάθεται ανάμεσα σ' ένα κτίριο και ένα βιβλίο (εικ. 13). Η μάχη για την επικράτηση μεταξύ βιβλίου και αρχιτεκτονικής όπως περιγράφηκαν από τον Hugo απεικονίζονται ξανά. Εδώ. Το βιβλίο στηρίζεται σε μια υδρόγειο σφαίρα (που συνήθως είχαν οι βιβλιοθήκες της εποχής σαν σύμβολο γνώσης) και η γυναικεία μορφή ακουμπά σ' ένα στήριγμα που έχει την μορφή ενός κτιρίου (πρόκειται για την ίδια τη

Ο τεχνητός φωτισμός στην εικόνα υπαινίσσεται ότι αυτή η βιβλιοθήκη ήταν η μόνη στην Γαλλία που ήταν ανοικτή μετά την Δύση του Ηλίου (φωτιζόταν με γκάζι), ενώ το φως που βγαίνει από το βιβλίο συμβολίζει την κατάκτηση της γνώσης [4].

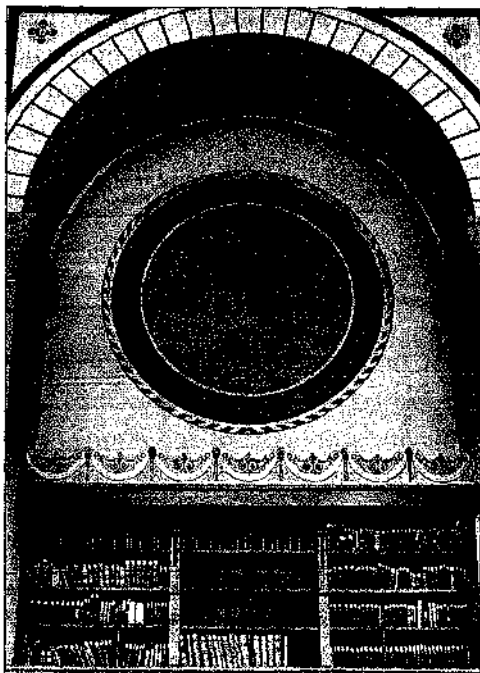
Η εικόνα της Σχολής των Αθηνών τώρα, καθώς βρίσκεται σε επίπεδο δαπέδου και μπορεί να την δει κανείς **από κοντά** είναι πλέον προσιπή σε όλους και φαίνεται σαν να προσκαλεί τον καθένα στην γνώση και τη μάθηση. Εικαστική αναπαράσταση του καταλόγου ήταν και τα τέσσερα μενταγιόν που

πωμένη μορφή, που βρίσκεται στο εσωτερικό του κτιρίου, στο κεντρικά τοποθετημένο Reference Desk (εικ. 16).

Εικόνα 14

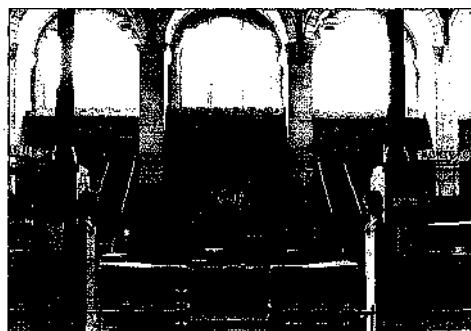
Ιερό Βιβλίο και μεταφορικά στην περίπτωση της βιβλιοθήκης του Labrouse, στο Reference Desk, εκεί όπου φυλασσόταν ο τυπωμένος κατάλογος της βιβλιοθήκης. Πρόκειται κυριολεκτικά για έναν αρχιτεκτονικό ύμνο στο τυπωμένο βιβλίο.

Εικόνα 15

Βλέπουμε δηλαδή σταδιακά να μας αποκαλύπτονται εικόνες,, που μας προετοιμάζουν για αυτόν τον **τυπωμένο κατάλογο**, αρχικά από τα εγχάρακτα ονόματα των συγγραφέων στους εξωτερικούς τοίχους, στην συνέχεια στις προτομές τη εισόδου και από κεί στον πίνακα του Ραφαήλ, στις φιγούρες και τις λέξεις στον εσωτερικό τοίχο. Η αλληλουχία αυτή θυμίζει **και πάλι** τις περιγραφές του Ουγκώ για το Ναό του Σολομώντα όπου σταδιακά εισερχόμαστε στο πιο Ιερό Σημείο, εκεί όπου φυλάσσεται το

Θα μπορούσε κανείς να αντιτείνει ότι όλοι αυτοί οι συμβολισμοί έχουν να κάνουν περισσότερο με *ότι το κτίριο είναι βιβλιοθήκη και λιγότερο* με τις θεωρίες του Hugo που προαναφέραμε. Αν συγκρίνουμε όμως τις βιβλιοθήκες που εκείνη ακριβώς την εποχή κτίζονται σ' άλλες πόλεις της Ευρώπης πχ το νεοκλασικό σχέδιο του Schinkel για την Εθνική Βιβλιοθήκη του Βερολίνου (1835) θα καταλάβουμε αμέσως ότι η βιβλιοθήκη του Labrouste είναι μια εντελώς ξεχωριστή περίπτωση.

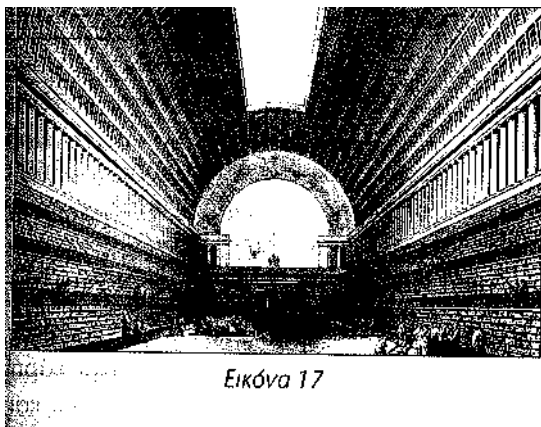

Εικόνα 16

4. Η ουτοπική μελέτη του Etienne Boulee.

Μια μόνο σύγκριση μπορεί να γίνει. Αυτή με το αρχέτυπο σχέδιο που ο αρχιτέκτονας **Boulee** σχεδίασε για την ανακατασκευή της Εθνικής βιβλιοθήκης της Γαλλίας, το 1785 (εικ.16). Ο Labrouste είχε μια λιθογραφία του σχεδίου αυτού και προφανώς ο απλός, ανοικτός αμφιθεατρικός χώρος της επηρέασε και την δική του κεντρική ιδέα για την βιβλιοθήκη Saint Genevieve. Η «Σχολή των Αθηνών» του Ραφαήλ είναι παρούσα και στα δύο σχέδια αλλά ο τρόπος που ο κάθε αρχιτέκτονας χρησιμοποιεί την εικόνα αυτή δείχνει και τις μεταξύ τους διαφορές στην αρχιτεκτονική αντίληψη του θέματος.

Ο Boulee πρότεινε μια τεράστια βασιλική- αναγνώστηριο, στεγασμένη μ' ένα κυλινδρικό θολό και φωτισμένη από την οροφή. Επάλληλα ανυψούμενα επίπεδα βιβλιοστασίων προσδιόριζαν το κυρίως δάπεδο σαν ένα είδος «**αρένας**» και μετέτρεπαν τον χώρο σε ένα τεράστιο αμφιθέατρο, όπου σύμφωνα με τον **Boulee**, όλος ο πνευματικός πλούτος του έθνους θα μπορούσε να παρουσιασθεί σαν ένα *θέαμα αποτελούμενο από βιβλία*.

Εικόνα 17

Ο **Boulee** φαντάστηκε το εσωτερικό της βιβλιοθήκης του σαν ένα **ταμπλώ**, όπου θα κρεμαστούν τα βιβλία, σαν μια σκηνή, και γι' αυτό παρουσίασε τους ανθρώπους στο εσωτερικό της ντυμένους με αρχαία ενδύματα. Οι άνθρωποι του διαβάζουν, συζητούν, σχεδιάζουν και εξηγούν ο ένας τον άλλον τις ανακαλύψεις τους και υποτίθεται ότι μας εμπνέουν να τους ακολουθήσουμε. Ο **Boulee**, που αυτοπροσδιοριζόταν σαν ζωγράφος, πίστευε ότι η αρχιτεκτονική

μπορούσε να μεταδίδει νοήματα, επειδή είχε την **μοναδική δυνατότητα** να προσφέρει συμπαγείς εικόνες μιας πραγματικότητας, εικόνες που η ποίηση ακόμη και η ζωγραφική **μπορούσαν μόνο να περιγράψουν**. Στην πραγματικότητα όμως το σχέδιο του για την βιβλιοθήκη της Γαλλίας ήταν μια *ουτοπική πρόταση*, μια προσπάθεια να ενσωματώσει στην αρχιτεκτονική το νόημα της εικόνας «*Η Σχολή των Αθηνών*» του Ραφαήλ.

Αντίθετα ο Labrouste, χρησιμοποιώντας απλά ένα αντίγραφο της εικόνας μέσα στο κτίριο του, την ενσωμάτωσε σαν ένα επιπλέον στάδιο σε μια σειρά αλληγοριών. Η βιβλιοθήκη του **Boulee**, εκφράζει την εποχή πριν από τον Γουτεμβέργιο και αναφέρεται στην **ζωγραφική**, ενώ αντίθετα η βιβλιοθήκη του Labrouste αναφέρεται στο **τυπωμένο βιβλίο**, όπως δείξαμε ήδη [4].

Επίσης η βιβλιοθήκη του **Boulee**, ήταν ένα μνημειακό δημόσιο κτίριο, που δεν αποκά-

λυπτε το περιεχόμενο του και προοριζόταν για μια elite. Αντίθετα η βιβλιοθήκη του Labrouste, αποκαλύπτονταν στον επισκέπτη της έξω και μέσα, ήταν μια δημόσια βιβλιοθήκη που παρέμεινε ανοικτή για το κοινό μέχρι τις 10 το βράδυ.

Εικόνα 4

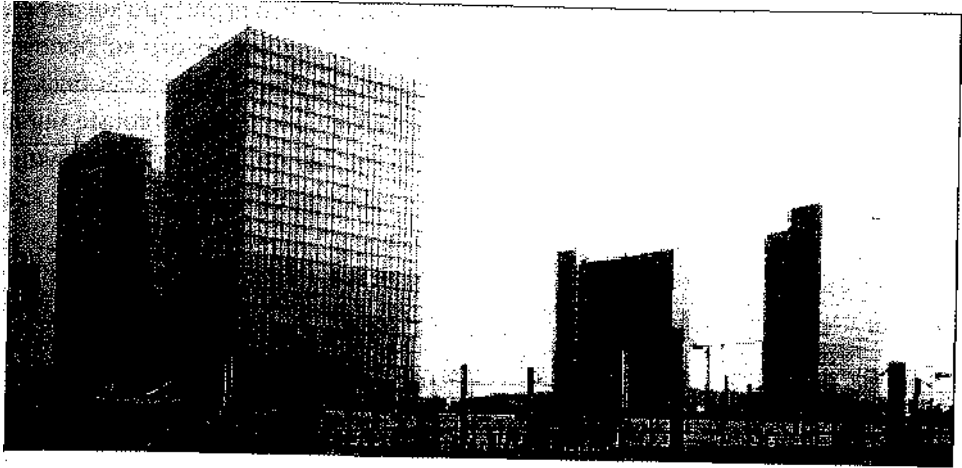
Ακριβώς μια δημόσια βιβλιοθήκη ανοικτή στο κοινό της μέχρι τις 10 το βράδυ συμβόλιζαν και οι φιγούρες της **Μέρας και της Νύχτας**, (εικ. 18) που ήταν τοποθετημένες στους στύλους του αναγνωστηρίου και κοίταζαν η μια απέναντι από την άλλη χωρίζοντας το αναγνωστήριο σε δύο ζώνες προς ανατολάς (η Μέρα) και προς δυσμάς (η Νύχτα).

Το αναγνωστήριο αυτό γιορτάζει θα έλεγε κανείς την τέχνη του διαβάσματος, με το φως να διαχέεται παντού, τους ντελικάτους χυτοσιδήρους κίονες να ανυψώνονται με χάρη και τις φιγούρες της Νύχτας και της Μέρας να υπενθυμίζουν τον κύκλο της ημέρας και τα **όρια μας στη γνώση και την μάθηση**.

Εντέλει ο Labrouste απαντώντας με το έργο του, προχώρησε ένα βήμα παραπέρα την σκέψη του Hugo. Εδειξε ότι εφόσον η αρχιτεκτονική είναι *ένα εργαλείο*, τότε ο αρχιτέκτονας με την εφευρετικότητα του είναι αυτός που δίνει στο εργαλείο *εκφραστική δυνατότητα*, αντιπροσωπεύοντας συμβολικά όλη την κοινωνία της εποχής του.

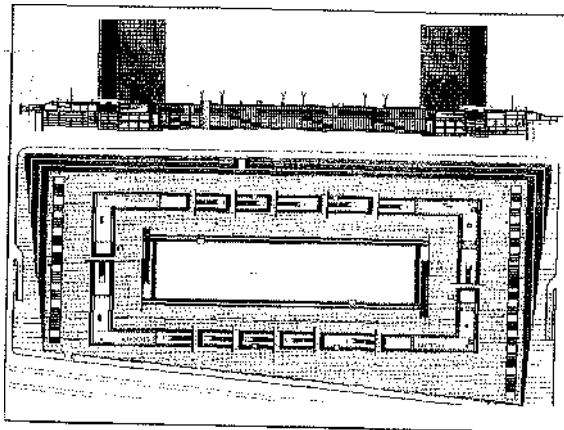
5. Η Νέα Εθνική Βιβλιοθήκη στο Παρίσι (1995)

Αρχιτεκτονική πρόκληση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και το πιο μεγάλο κατασκευαστικό έργο στο Παρίσι στα τέλη του 20ου αιώνα (εικ. 19). Αναφέρομαι στην Νέα Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας (BNF), στο Tolbiac έργο του αρχιτέκτονα Dominique Perrault. Η Βιβλιοθήκη έχει την μορφή (4) γυάλινων πύργων, ύψους 80 μέτρων, σε σχήμα ανοικτού βιβλίου. Κτίστηκε γύρω από ένα κήπο, στις όχθες του Σηκουάνα (εικ. 20).

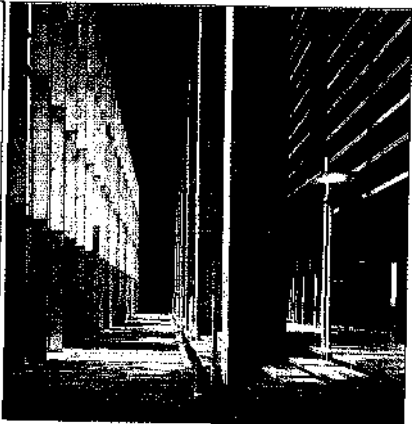

Εικόνα 19

Ένα κτίριο φαραωνικής κλίμακας 350.000τ.μ, μια καταπληκτική ομοιομορφία, μια «σειριακή» επανάληψη της ίδιας διάστασης. Η *μνημειακότητα* του έργου έγκειται όλως παραδόξως στην εξαιρετική απλότητα του και την αίσθηση μιας στατικότητας που αναζητά ένα κέντρο. Και αυτό το κέντρο είναι μια πλατεία, ένας φυσικός και ταυτόχρονα τεχνητός κήπος. Η αίσθηση της απλότητας ενδυναμώνεται και από την υιοθέτηση της συμμετρίας που λειτουργεί και ως παράγων ισορροπίας. Η αρχιτεκτονική του Perrault είναι μινιμαλιστική, αγαπά τις αντιθέσεις. Δεν αναζητά τις εκπλήξεις αγαπά το άμεσο, το τετράγωνο, τους πρωταρχικούς όγκους, την σαφήνεια [6].

Εικόνα 20

Εικόνα 21

Οι τέσσερις πύργοι -βιβλία έχουν σε πρώτο επίπεδο ένα γυάλινο περίβλημα και σε δεύτερο, σαν μια δεύτερη επιδερμίδα ένα ξύλινο, που λειτουργεί ενεργειακά και προστατεύει το εσωτερικό. Ξύλο, μέταλλο, μπετόν και γυαλίζουν τα βασικά υλικά. Εδώ, όπως σταδιακά εμφανιζόμενα εικονογραφικά σύμβολα στην βιβλιοθήκη του Labrouste υπάρχουν **σταδιακά εμφανιζόμενα υλικά** επεξεργασίας των δαπέδων που δεν αναμιγνύονται μεταξύ τους και το καθένα τονίζει μια διαφορετική χρήση (εικ.21). Και εδώ όπως και στον Labrouste, χρησιμοποιείται η προκατασκευή, τα απλά βιομηχανικά υλικά. Υπάρχουν όμως όπως είναι φυσικό και καινοτομίες που έχουν σχέση με τον φωτισμό αερισμό, ηλιοπροστασία κλπ του τεράστιου αυτού συγκροτήματος.

6. Επίλογος

Είμαστε άραγε σήμερα πολύ μακριά από την ουτοπική βιβλιοθήκη του **Boulee**, και την πρωτοποριακή του Labrouste; Η απάντηση είναι και ναι και όχι.

Τελικά η έννοια της μνημειακότητας **μεταβάλλεται μεν αλλά επιμένει** και οι αρχιτέκτονες **σήμερα όπως και παλιά** ανταποκρίνονται στην πρόκληση να σχεδιάζουν ένα 'χώρο βιβλιοθήκης' με ενθουσιασμό, εφευρετικότητα, συμβολισμό και φαντασία

Ο χώρος όπου φυλάσσεται η γνώση παραμένει για την αρχιτεκτονική δημιουργικότητα μια πρόκληση, μια σημαντική πρόκληση για **Ουτοπίες, Πειραματισμούς και νέες Εμπειρίες.**

Τελικά φαίνεται ότι ο Hugo διαψεύσθηκε.

Ceci n'a pas tue cela (Αυτό δεν σκότωσε Εκείνο).

Το βιβλίο δεν σκότωσε (ακόμη;) την αρχιτεκτονική.

Βιβλιογραφία

- [1] Π. Αδάμ-Βελένη, «Η βιβλιοθήκη των Αυτοκρατορικών χρόνων της Θεσσαλονίκης», Θεσσαλονικέων Πόλις, τ.5ος, Μάιος 2001, σ. 133-136
- [2] Μ. Καμπούρη, "Περί Βιβλιοθηκών: Οι μεγάλες βιβλιοθήκες από την Αλεξάνδρεια στο Παρίσι", Θεσσαλονικέων Πόλις, σ.119-132.
- [3] Konstantinos Sp.Staikos, The Great Libraries from Antiquity to the Renaissance, October 2000
- [4] Neil Levine, "The book and the building: Hugo's theory of architecture and Labrouste's Biblioteque Ste Genevieve" in Robin Middleton (edit) The Beaux Arts and nineteenth century French architecture, 1982, pp 139-173
- [5] R. Middleton, "The Iron Structure of the Biblioteque Saint Genevieve as the basis of a Civic Decor" AA Files 40, winter 1999, pp.33-52
- [6] Philip Jodidio, Contemporary European Architects, v.IV, pp.115-124